

Růžové vrány

MUZIKANTKY v 21. století

Pavla Jonssonová

copyright © Pavla Jonssonová, 2020

ISBN 978-80-7511-517-1

ISBN 978-80-7511-518-8 (e-pub)

ISBN 978-80-7511-519-5 (pdf)

Předmluva

Držíte v rukou knihu rozhovorů s devatenácti tvůrčími muzikantkami a jednou skupinou, Gaia Mesiah. Pojmenovali jsme ji Růžové vrány na základě obdobné knihy rozhovorů s ženami v elektronické hudbě *Pink Noises* Tary Rodgersové, která mi posloužila jako inspirace. Vznikla, abychom si mohli přehledně názory současných československých alternativních hudebnic a mohli poznat jejich svět. Mimo jiné je také dobovou dokumentací. Téma ženy a hudba je u nás, na rozdíl od Západu, neprobádané. Výběr je čistě osobní, založený na prostém základu: jde o nezávislé muzikantky, které si stojí za svými výtvary. Většinu z nich jsem měla možnost osobně poznat na společných koncertech a na festivalech. Všechny z nás zažily údiv novinářů a kritiků nad tím, že hrajeme vlastní písně. Jak na to reagovat? Proč je tak málo dívčích skupin? Kam se ztrácí většina nadaných děvčat? Je tvořivost žen odlišná od kreativity mužů? Co zajímavého a nového přinášejí ženy do hudební tvorby? Jak jinak řeší klasické otázky spojené s hudební produkcí?

Na téma žena a hudba bylo napsáno moře studií. Ponechme stranou historii, Píseň Debory ze Starého zákona, Sapfó a její Akademii, Hildgardu von Bingen, Marii de France atd. a věnujme se alternativní hudbě. Tématu ženy a rock jsem se mohla věnovat díky stipendiu Fulbrightovy nadace. Takže je také kniha pokusem splnit povinnost, která mi vznikla. Za mého života se toho v oblasti žen a hudby tolik stalo. Hudební sociolog Simon Frith¹ tvrdí, že to byl punk na konci 70. let, který se stal prvním směrem přátelským k ženám. Ovšem zde se dostáváme k tomu, že se k profesionálně vzdělaným konzervatoristkám (Bittová, Hlavenková, Milcová, Radůza) připojují punkové a jiné autodidaktky, které svůj nedostatek virtuzity vyvažují spontánností. Anglické skupiny na začátku 80. let, například Raincoats a Slits, byly myšlenkově blízké Dybbuku u nás. Pak na Západě přišla ženská hudební revoluce 90. let s riot grrrls, ale také záplavou úspěšných písničkářek (Alanis Morissette, P. J. Harvey, Fiona Apple, Sheryl Crow, Ani DiFranco, Lauryn Hill atd.) Něco málo se dělo i u nás. Hrůzka studentek anarchofeministek založila zin *Bloody Mary* a pořádala festivaly jako česká odnož riot grrrls. To všechno mělo vliv na samozřejmost ženské přítomnosti na hudební scéně nového století.

1 S. Frith. *Sound Effects*. s. 243

Nicméně ona revoluce, po které riot grrrls volaly, znamenala spíš symbolické gesto. Ani ve světě, ani u nás se moc dívčích riot grrrls skupin nezjevilo. Snad nejzajímavější jsou Sleater Kinney a v Čechách se na přelomu tisíciletí vznikla jako jediná kapela Stillknex. Bez ovlivnění riot grrrls se na naší alternativní scéně objevil v roce 1998 Budoár staré dámy a v roce 2003 Vobezdud. Ale mimo svět skupin se toho dělo hodně. Na alternativní scéně se objevilo množství výrazných ženských osobností, které vystupují buď samy, nebo kolem sebe shromáždily partu muzikantů, kteří uskutečňují jejich vize.

Rozhovory mají výhodu, protože obsahují skutečné výpovědi. Nevýhodou je, že jsem všem dávala stejné otázky, což v celku může působit únavně. Také rychle zastarávají. Uskutečňovala jsem je v průběhu let 2017–2019. Dlouho jsem se připravovala, dlouho jsem přepisovala. V souboru najdeme zástupkyně nejrozličnějších hudebních žánrů, grunge, šansonu, heavy metalu, jazzu, rocku, folku, hip hopu, elektroniky atd., jak je pro alternativní scénu příznačné. Chtěla jsem se vyhnout předem stanoveným tezím a zachytit co nejvíc hlasů a příběhů. Muzikantky spojuje příslušnost k alternativě, ale každá z nich je jedinečná. Téma „žena a hudba“ je často spojováno s obrazy obětí zábavního průmyslu a mužské arogance (např. Tina Turner). To se u alternativních hudebnic prakticky neděje. Ano, jsou tu výjimky, jak vidíme ve výpovědích Elišky Kohoutové a Mary C, které popisují systémovou diskriminaci. Většinou ale muži vystupují jako skvělí kamarádi, kteří se nadaným ženám ze všech sil snaží prospět a podpořit je.

Jeden úkol této knížky je umocnit radost z poslechu díla zúčastněných hudebnic tím, že poznáme jejich myšlenkový svět. Většinu z nich jsem znala z festivalů a koncertů jako kolegyně. Sledovala jsem jejich dílo, kupovala si jejich cedéčka. Měla jsem pocit, že je dobře znám. Přesto mě při práci na rozhovorech překvapily jejich názory, jejich originalita, vtip, hloubka. Některé dosáhly uznání a slávy a občas se objevují v televizi a časopisech (například Iva Bittová, Načeva, Lenka Dusilová, Dáša Voňková-Andrtová), ale protože ani jedna z nich není součástí běžné pop music (snad s výjimkou některých songů Lenky Dusilové), pozadí jejich hudby není příliš známé. Proto věřím, že tato kniha je přínosem k poznání naší alternativní hudební scény.

Také může přispět k současné diskuzi na téma ženy a hudba, která je žhavá, o čemž svědčí témata konference *MusicaFemina* na Středoevropské univerzitě v Budapešti v lednu 2020: Lady Gaga a Bjork se připojily

k Me Too. Ve Švédsku byla sepsána petice proti sexuálnímu násilí v hudebním průmyslu. Aby to nebylo tak jednoduché, nemluví se jen o ženách, ale o „feminizovaných subjektech“, tedy i transgenderech a všech, kdo se identifikují jako ženy. Uznávané organizace, například Barbican Centre v Londýně, a hudební tělesa, jako BBC Proms, BBC Symphony Orchestra, se dobrovolně zavázaly, že do roku 2022 chtějí mít ženy a muže 50:50 (*keychange*¹). Nadšen je tím i producent Tony Visconti. Taký se bojuje s mýtem klasické hudby jako univerzálního jazyka. Je potřeba dekolonizovat hudební jazyk. Zkoumají se ženy v muzikálech na Broadwayi: *Fun Home* představil první lesbickou hlavní hrdinku. Ale teprve *Waitress* je muzikál vytvořený pouze ženami: hudba a text Sary Nareilles podle předlohy Jessie Nelson. Vypráví příběh číšnice v násilnickém vztahu s manželem Earlem. Obsahuje i píseň o těhotenském testu.

Hlavní inspirací při psaní mi bylo zúčastněné pozorování při mém téměř čtyřicetiletém působení na alternativní scéně. Kromě toho jsem byla ovlivněna studiem knih, které se zabývaly podobným tématem, například rozhovory a spiritualitě *Inside the Music* Dimitri Ehrliche, *She Bob* Lucy O'Brien a *Angry Women I, II* Andrey Juno).

Tato kniha je sbírka rozhovorů s ženami, které jsou autorky svých písní a skladeb nebo dýdžejky. Rozhovory zkoumají jejich osobní historii, tvůrčí metody, názory na situaci žen v hudbě a v životě vůbec a jak spiritualita ovlivňuje jejich práci. Ukazují provázanost zúčastněných a spřízněnost hudební i lidskou.

Kniha by nemohla vzniknout bez velkorysosti zúčastněných muzikantek, kterým ze srdce děkuji. Také jsem vděčna šéfredaktorovi *HIS Voice* Petru Ferencovi, který publikoval většinu těchto rozhovorů pod názvem *Milenky múz*, a dramaturgovi scény Unijazzu Kaštan Tondovi Kocábkovi, který v roce 2018 zorganizoval talk show rovněž s názvem *Milenky múz*.

1 <https://keychange.eu>

Iva Bittová

Česká zpěvačka, houslistka, skladatelka, herečka. Narodila se 22. července 1958 v Bruntále. Vyrůstla v hudební rodině a často doprovázela svého otce, skladatele a multiinstrumentalistu Kolomana Bitta. Ve čtrnácti letech přestala hrát na housle a matka, zpěvačka a učitelka sboru, ji zapsala na studium herectví na Brněnské konzervatoři. V roce 1978 se Bittová stala členkou divadla Husa na provázku. V roce 1982 odešla z divadla a znovu začala studovat housle pod vedením Rudolfa Šťastného z Moravského smyčcového kvarteta. Svou divadelní profesionalitu, improvizací schopnosti a čistotu tónu rozvinula do jedinečného stylu, kombinujíc hlas s houslemi. Její rozšířená vokalizační technika udivovala posluchače. V roce 1985 začala spolupracovat s Pavlem Fajtem, bubeníkem brněnské alternativní kapely Dunaj.

V osmdesátých letech a na počátku devadesátých let se stala hvězdou světové experimentální hudby a spolupracovala s mezinárodně uznávanými hudebními umělci, jako jsou Fred Frith, Tom Cora, Chris Cutler

a David Moss. Vrcholem tohoto období bylo dvojalbum *Bílé Inferno* (Indies, 1997) s kytaristou Vladimírem Václavkem.

Současně Bittová rozšířila svůj repertoár s klasickými houslovými a vokálními interpretacemi Bély Bartóka a Leoše Janáčka. Spolupráce se skladatelem Vladimírem Godárem vyústila v album *Mater* (ECM 2007). V roce 2005 mělo v Carnegie Hall premiéru album *Elida*, natočené s Bang on Can All-Stars Orchestra. Mezi její další projekty patří filmová hudba, založení Čikori, spolupráce s techno DJem Javasem, Pražskou, Ostravskou a Košickou filharmonií, holandskými Blazers Ensemble, jazzovým basis-tou Georgem Mrazem, ambientním skladatelem a DJem Susumu Yokotou. Také zpívala roli Donny Elvíry v opeře *Don Juan v Praze*, která měla premiéru v Bard SummerScape v roce 2003.

V roce 2007 se Bittová se svým synem, hudebníkem Antonínem Fajtem (nar. 1991), přestěhovala z Lelekovic u Brna, kde žila v letech 1990–2016, do Hudson Valley v severním New Yorku. Často se vrací na vystoupení do Evropy. V roce 2015 získala bakalářský titul v oboru muzikologie na Masarykově univerzitě v Brně a čeká ji státnice na magisterském studiu na Katedře hudební vědy.

Mezi její úspěchy patří řada ocenění – za herectví, desky roku, zpěvačku roku a živý televizní přenos na státní oslavě ČR s hlavami států, jako byli Havel, Bush Jr, Kohl a Thatcherová, v publiku.

Je pravda, co se proslýchá, totiž že jsi nastoupila do doktorského programu na Masarykově univerzitě? Na jaké téma?

Odevzdala jsem magisterskou diplomovou práci. Tématem byla kritická edice *Mše in C* od italského skladatele Luca Antonia Predieriho.

Tisíce talentovaných děvčat studuje hudbu a pak většinou někam zmizí. Proč myslíš, že to tak je?

Zřejmě nemizí, ale hledají samy sebe, impulzy, lásku, inspiraci. Není to vůbec jednoduché, pro žádnou z nás. Já se obětovala hudbě, protože jsem zjistila, že to je to nejcennější, co mohu dát sobě a ostatním. Když dostaneš do vínku dar v podobě talentu, pak jej musíš přijmout a pracovat na něm do posledního dechu. Je to poslání.

Myslíš, že existuje nějaká esenciální ženská kvalita v kreativitě, nebo myslíš, že kreativita je androgynní, že nemá pohlaví?

Až nastane metamorfóza v podstatě lidské bytosti a ta se stane robotem, pak to bude otázka na místě. Zatím je ještě naprosto kreativita nabita sexualitou, a to považuji za správné!

Teorie říkájí, že se ženský a mužský kreativní svět v mnohém prolínají, ale pak je tam jakási „divoká zóna“, která je specificky ženská, nebo mužská. Takže žena má tvořit svým tělem, to je to obohacení kultury. Souhlasíš?

Souhlasím s divokou zónou, idiosynchronizací obou pohlaví, svoji ženskost zvýrazňujeme tím, že se s ní ztotožňujeme, ale já zastávám názor, že ta vyplave na povrch naprosto spontánně a nemá se to brát jako primární zdroj.

Myslíš, že by ženy měly vědomě usilovat o vytváření hudby, která je odlišná od mužské tvorby?

O tom takto nepřemýšlím, jsem jen ráda, když si občas uvědomím, jak někdo ve své tvorbě vyzařuje erotikou a výrazným talentem, a přitom působí zcela přirozeně.

Tvoje písně jsou ženské, je to inovativní přínos. Znamená to pro tebe vědomé úsilí, něco zvláštního?

Ta ženskost je slyšet právě proto, že jsem žena a miluji své ženství, ale není to něco, o čem bych přemýšlela. Zde pracuje instinkt, intuice a vzdělání. Je tam spíše úsilí se vyjádřit správně, přímo a bez vytváření image. Uvědomuji si, že jsem ve své expresi a komunikaci nahá.

Jak ovlivňuje tvoji kreativní práci spiritualita? Je „já někdo jiný“, jak říká Rimbaud, prochází tebou tvůrčí proud odjinud?

Naprosto, ale o tom se těžko hovoří. Ani moje maminka o tom nechce mluvit a je to pro ni jakási zátěž. Ví, že takových lidí je mnoho a já je nemohu přesvědčovat. Pociťuji to hlavně v tom, jak posluchači moji tvorbu přijímají. Někteří se i zaleknou. V každém případě mám „otevřené okno“ a inhaluji to, co přichází z druhé strany planety a naopak.

Jakého textu, který se objevil v tvé tvorbě, si ceníš nejvíc a proč?

Žádné nejvíc nemám, všechny mají svůj osobitý příběh.

Jaké máš oblíbené muzikantky nebo ženské vzory vůbec?

Stejná odpověď, ale momentálně Mary Shelley a její *Frankenstein*. Připravuji skladbu na toto téma a to, co ona ve svých sedmnácti letech vložila do své knihy, mě opravdu fascinuje.

Letos budete stejně jako loni vystupovat s Monikou Načevou a Lenkou Dusilovou, jak to funguje? Je vaše spolupráce založena na nějakém hlubším porozumění či přátelství?

Na zkouškách okamžitě nastalo souznění a opravdu skvělá chemie. Ta napomohla tomu, že si chceme předávat své zkušenosti, energetické vlny, ženskou vůni tvoření.

Všechny tři máme nelehkou cestu životem, vůbec o tom nemluvíme, ale to, že nyní spolu budeme hrát, nás vlastně hodně posílí právě

v tom ženském snažení a nelehkém úkolu být žena, matka, manželka a umělkyně v jedné osobě.

**Jsi asi jediná, která opravdu dokázala proniknout v zahraničí.
V čem myslíš, že to spočívá?**

Nepřemýšlím o tom, jen jdu stále za tím, co vím, že mne posílí, že se něco nového v životě naučím. Mám štěstí zřejmě v tom, že mne oslovují úžasní lidé, a jejich nabídky přijímám a zpracuji.

**Setkala ses někdy se sexismem, se zesměšňováním, pokřikováním publika?
Předpokládám, že v tvém typu hudby se to neobjevuje... nebo
přece jen něco?**

Nevím o tom, neměla jsem vlastně nikdy takovou zkušenost, ale to je právě asi proto, že jsem tu ženskost na první pohled nezdůrazňovala.

**Zlepšuje se situace žen, myslím především ve svobodě sebevyjádření,
ale i v obecné rovině, tak jak jsi ji zažila během svého života?**

To je moc složitá otázka. Já jsem totiž nikdy nepocítila to, že jako žena se nemohu svobodně vyjadřovat. Je pravda, že hudba mi dala ten největší kredit – svobodu.

Je pravda, že od počátku se říkalo, co ta Bittová dělá, vždyť ona jen křičí! To je asi to, jak jsem si tu svoji existenci ženy umělkyně musela opravdu dočista „vyrvat“.

Feminismu nerozumím, čtu, poslouchám a vnímám lidi obou pohlaví stejně, a vždy je to o tom, jak silně a správně si každý obhájí tu svoji podstatu nelehkého bytí na tomto světě.

Iva Bittová, někdy 2018

Dagmar Andrtová-Voňková

Zpěvačka, kytaristka, skladatelka a básnířka. Narodila se 13. května 1948 v Hradci Králové jako Reschová. Po gymnáziu studovala pedagogickou fakultu a vystříдалa řadu sezónních profesí. Veřejně vystupuje od roku 1971, později jako členka volného sdružení písničkářů Šafrán. Proslavila se mimo jiné příklepovou technikou hry na kytaru. Vydala osm řadových alb (*Dagmar Andrtová-Voňková; Živá voda; Golden Gate: The Magician of Guitar from Prague; I, Dagmar Andrtová; Birdcage/Voliéra; Milí moji; Slunci ležím v rukou; Hostina*), účinkuje i na albech jiných písničkářů. Vystupovala téměř po celém světě, její skladby vyšly i u zahraničních vydavatelů. Nahrála hudbu pro představení *Rok na vsi bratří Mrštíků* (Národní divadlo 1993, režie Miroslav Krobot). V roce 2010 vydala knihu písňových textů, básní a kreseb *Listí* a 16. listopadu 2010 jí byla udělena pamětní medaile Ústavu pro studium totalitních režimů „Za svobodu a demokracii“. V důsledku svých občanských postojů během sedmdesátých a osmdesátých let minulého století byla pronásledována Státní bezpečností. Jako členka neoficiálního hudebního sdružení folkových písničkářů Šafrán

nesměla umělecky vystupovat ani vydávat své písně. I přes značný tlak ze strany totalitního režimu neustoupila ze svých zásadových postojů, za což zaplatila dlouholetou uměleckou ostrakizací.

Tento rozhovor má nevšední historii. Na podzim 2017 jsem zašla na křest Dášina alba *Hostina* do Malostranské besedy. Koncert byl mimořádný nejen díky suverenitě a vřelosti Dášina projevu, ale také díky účasti dětí z chráněné dílny Leminiskáta, které vytvořily obal cédéčka. Po skončení koncertu jsem požádala Dášu o interview. Známe se už dlouho, vystupovaly jsme společně na několika festivalech a taky jsem u ní doma v Pyšelicích natáčela rozhovor pro Českou televizi. K mé obrovské úlevě Dáša souhlasila, ale měla své zvláštní podmínky. Otázky jsem jí měla poslat poštou. Tak se i stalo. Brzy mi přišla písemná odpověď. Tady je.

Jaká byla práce na zatím posledním albu *Hostina*?
Jaké to je vydávat u Galénu?

U zrodu nápadu natočit CD stála Leminiskáta, chráněná dílna, kterou vede Vlasta Urbanová. Jsou to mí přátelé. Díky tomuto přátelství vyšel impuls vytvořit něco společně, co by bylo smysluplné a nám všem společně udělalo radost. Postarala jsem se o nahrávky písní a oni vytvořili návrhy obalů a ručně je udělali a vyzdobili. Ve studiu u Elektry v Libni to bylo díky zvukařskému umění Honzy Balcara moc příjemné. Za dvě odpoledne bylo nahráno. Honza je výborný. Točila jsem zpěv s kytarou tak, jako bych hrála na koncertě. Cíleně totiž pracuju už nějakou dobu na proměně, tedy žádné efekty, zkreslení, zdůraznění jiného prostoru. S těmi prostředky jsem pracovala dříve. Nyní mne zajímá ta základní nahá pravda nástroje a hlasu a strun kytary. Mimochodem je to táž kytara, s kterou jsem natáčela předchozí album *Slunci*, tehdy ve studiu jazzového pianisty Zdeňka Zdeňka. Vyzkoušela jsem si, jaké to je, když se ke kytáře a k hotovým písním připojí hudebník jeho formátu. Konkrétně tedy – jak slyší on ty možné „orchestríky“, které v písních jsou naznačeny. Na nynějším albu nabízím možnost komukoliv, ať jsou to hudebníci nebo nehudebníci, zahrát si během poslechu CD svou osobní verzi „orchestríků“, jak je slyší oni sami ve své hlavě, v tom je to svobodnější. Vydavatelství Galén je spolehlivé, vede je PhDr. Lubomír Houdek a jste tam v dobré společnosti, stačí se podívat na www.galen.cz.

Na čem pracuji? Asi tak. Tvorbu mám až teprve jako onu třešničku na dortu, nejprve něco odžiji, odpracuji na úplně jiném poli než uměleckém.

**Tisíce talentovaných děvčat studuje hudbu a pak většinou někam zmizí.
Proč myslíš, že to je?**

Většinou je pohltí starosti o děti a domácnost, vozí děti do školy a na kroužky, k tomu se starají o manžela, často nasměrují svou kreativitu k tomu, aby úspěchu dosáhl on. Někdy se zase dostanou do situace, že se musí postarat o nemocné nebo nemohoucí členy rodiny a své rodiče. Muži to takto, až na výjimky, nedělají, umějí se cele věnovat kariéře.

**Myslíš, že by ženy měly vědomě usilovat o vytváření hudby,
která je odlišná od mužské tvorby?**

Vědomě usilovat? Nevím, jestli to může mít efekt, jestli hudba sama takto vůbec rozlišuje. Myslím, že nerozlišuje. Takže asi nejde o to, jestli ženská tvorba – hudba by byla kvůli ženinu úsilí více „ženská“. To úsilí by mělo směřovat k jinému – u ženy i u muže – aby hudba zůstala v tom nejryzejším tvaru, jak přichází.

Ale tvoje písně jsou o ženských zkušenostech...

V otázce je asi narážka na to, co je slyšitelné v některých starších písních a textech mého mladšího období. Už se k nim ale nevracím, už nejsem rozhněvaná mladá žena. Některé skladby z tohoto období mohou však být i pro dnešní mladé posluchače hodně překvapivé. Hraji na kytaru příklepovým způsobem, na který jsem přišla bez vlivů a vzorů v roce 1979. Tehdy se ještě ve světě tak nehrálo. Zní to jako několik kytar najednou a každá hraje něco jiného, zdá se, že je to jako kytarové trio. Většinu skladeb jsem takto koncipovala. Například na CD *Volíéra* je skladba *Warum noch Singen*. Má několik odlišných částí, je zřejmé, že mi šlo o to, aby kytara zněla orchestrálně. Dnes se věnuji jinému způsobu hry, který je vhodný k písním, jež se vztahují k místům v Posázaví, kde bydlím a vnímám tu krajinu vnější i vnitřní.

Jaký vliv má na tvou tvorbu spiritualita? Je já někdo jiný, jak říká Rimbaud, prochází tebou tvůrčí proud odjinud?

Hudba je všudypřítomná, kdykoli na ni soustředíš pozornost, víš o ní. Můžeš zpívat, hrát, psát partitury, improvizovat, ale že to není tak jednoznačně jednoduché, lze vysledovat u menšího či většího množství balastních skladeb i u těch, kteří jsou, jak se říká „shora políbení“.

Jakého textu si nejvíc ceníš a proč?

O tom jsem zatím nepřemýšlela. Texty jsou i kus mne. Za všechny texty jsem nějak zodpovědná. Ani v koši počítače není konec, jak se jeví. Není prioritní, jestli si jich cením. Ale jestli mám odpovědět na otázku, tak zpětně po letech mne překvapil z přelomu roku 1968–9 juvenilní text: „Kéž po nás nezůstane jen kamenný kříž...“ Je v chronologicky řazených textech v knize *Listí*, kterou vydalo v roce 2010 nakladatelství Galén. Pamatuji si, že vznikl mezi údolím Velké Úpy a vrcholem Liščí hory. Říkám to kvůli vzdušnému oblouku v časoprostoru. Teď odpovídám v Posázaví v již dosti zralém věku. Zvláštní postavení pro mne mají pozdější, čili mladší texty – Oliva a Hostina, které se mi zdály ve snu jako písně. Měly v sobě něco ze světla. To neznamena, že jsem je měla ráno prosvětleně hotové. Některé texty jsem zas psala jen pro pobavení kamarádů.

Jaké máš oblíbené muzikantky nebo ženské vzory vůbec?

Hned na první dobrou Emmu Destinovou! Moje podkrkonošská babička mi ji vložila do povědomí, také Ymu Sumac a z mužů pěvce Carusa, takže všechno velké kalibry. Vložila mi je doslovně. Gramofon ani desky neměla. Všechny jsem je slyšela zpívat jen ve své fantazii díky jejímu vyprávění. To jsou moje vzory. Babička sama se učila na piáno tak, že si namalovala klaviaturu na balící papír a hrála z not papírově potichu. Později jsem si oblíbila Joni Mitchell, když jsem ve třiceti zdělila první gramofon po kamarádovi architektovi, který emigroval. Nechal mi i jednu desku a to byla Joni. To už k nám v Praze, kam jsem se přestěhovala z Krkonoš, chodila Mirka Křivánková, skvělá jazzová zpěvačka. Jiří Stivín s ní například nahrál LP *Zrcadlení*. Mirce pak znemožnily kariéru komplikované zdravotní potíže. Políbených shora moc není, ona k nim patřila. Moc nás bavilo si vymýšlet improvizace na všechno možné. Měly jsme rády Evu Olmerovou a zpěvačky krásných hlasů s duší a shora políbené. Z doslechu jakéhosi

„Ferdu“, ze kterého se později vyzlatil Bobby McFerrin! Nebavily nás zpěvačky povrchové a hysterky.

Jde proniknout do zahraničí?

Jde. Jde i nemožné. I když nemáte skoro do čtyřicítky pas a vypadá to, že vám ho nedají. Tak to bylo za mne. Všechno je to k přečtení v knížce *Listí*. Dnes může každý svobodně hrát a nahrávat po celém světě. Svobodně si zajet, kam se mu zachce.

V rockové oblasti se muzikantky někdy potýkají se sexistickými poznámkami nebo agresí. Předpokládám, že ve folku se to neděje. Nebo přece něco?

Sem tam se něco humorného decentně a stydlínsky přihodilo i ve folku.

Dagmar Andrtová, někdy 2017

Lenka Dusilová

Lenka Dusilová je zpěvačka, kytaristka, textařka a skladatelka. Narodila se v roce 1975 v Karlových Varech. Začala zpívat v deseti letech. V roce 1988 se s rodinou přestěhovala z Karlových Varů do Prahy a nastoupila do sboru Bambini di Praga. S kapelou Sluníčko (1991 až 1995) vyhráli hudební soutěž Marlboro Rock In a vydali album. Akademie populární hudby jej v roce 1994 nominovala na cenu Objev roku. V letech 1994 až 1997 spolupracovala se skupinou Lucie a Pusa s Davidem Kollerem. První sólové album *Lenka Dusilová* je z roku 2000, získala za něj cenu Anděl jako Nejlepší zpěvačka. *Spatřit světlo světa* vyšlo v roce 2003. V roce 2005 spolupracovala s folk-rockovou skupinou Čechomor na albu *Proměny*. *Mezi světy* z roku 2006 obdrželo cenu Anděl v kategorii Nejlepší rocková deska a Nejlepší zpěvačka. Desku produkoval americký producent Ben Yonas z Coast Records v San Francisku a New Yorku společně s Lenkou Dusilovou a kytaristou Martinem Ledvinou. Na desce hostovali také hudebníci ze San Franciska. Lenka Dusilová spolupracovala s řadou osobností jako Jan Burian, Václav Neckář, Michal Hrůza, Wahnout, Daniel

Landa. V roce 2008 společně s Beatou Hlavenkovou a klarinetovým kvartetem Clarinet Factory založila skupinu Eternal Seekers, se kterými tentýž rok vydali eponymní album, za něž získala v roce 2009 cenu Anděl jako Nejlepší zpěvačka. V roce 2011 nahrála se skupinou hudebníků včetně Beaty Hlavenkové album *Baromantika*. V roce 2014 vydala, opět s kapelou Baromantika, album *V hodině smrti*.

**Je nějakým způsobem jiná spolupráce s muzikantkami než s muzikanty?
Jaké to bylo na vyprodaných koncertech s Monikou Načevou
a Ivou Bittovou? Je vaše spolupráce založena na nějakém
hlubším porozumění či přátelství?**

Původní myšlenka vznikla tak, že manželka mého manažera Tomáše Palety, která se podílí na některých jeho projektech, přemýšlela o tom, na jaký koncert by chtěla jít. A rozhodla se, že by se jí hrozně chtělo jít na koncert Dusilová, Načeva a Bittová. Tomáš mě zpracovával asi rok a půl, mně přišlo jako hrozná troufalost oslovit Ivu Bittovou. Sleduju ji od dětství, jezdili jsme na vandry, doma jsme měli gramodesky, takže jsem si ji vybavovala velice dobře. Mám k ní veliký respekt a předtím osobně jsem ji viděla asi dvakrát skrz Beatu Hlavenkovou, ale vlastně jsme se neznaly. S Načevou se známe trochu dýl a osobněji než s Ivou, ale že bychom se potkávaly, to se nedělo. To propojení skrze hudbu bylo hluboký už třeba jen tím, že Monika přinesla texty, což je taková zásadní dimenze v hudbě, když někdo donese obsah, myšlenku. S tím se začalo pracovat. Řešilo se, jak by ty koncerty vypadaly, a shodly jsme se na tom, že by bylo skvělý udělat něco původního. Takže jsme se odpíchly od těch textů, co přinesla Monika. Iva zhudebnila asi tři věci, já jsem tam udělala podklady pod některý skladby, co už Monika zpívala s někým jiným, ale udělala jsem je jinak a bez toho, že bych znala ty starší verze. Vzniklo něco, co je z nás tři původního. I s těma slabejma místama, protože já nejsem úplně skvělá hráčka a doprovodnej muzikant, což na mě v týhle trojici tak trochu vyšlo. Nebyl tam žádný problém rivality, že by byl někdo výš nebo níž, každá z nás máme nějakou zvláštní schopnost a povahovou stránku, že se to docela dobře doplňovalo. Bylo to docela poučné zazpívat si s Ivou Bittovou.

Absence rivalry, to souviselo s tou ženskou spoluprací?

Myslím, že je hrozně fajn, když se při spolupráci člověk rivalitě vyhne. Když děláš s ženskou, občas se tam zrcadlí věci, když se začnou

srovnávat. Já se tím nechci v hudbě zabývat, už jsem si prošla svýma transformacema, vím, že to člověka brzdí. Jsou to nějaký mindráky, nedá se to takhle poměřovat. Takže já se snažím se tím v hudbě nezatěžovat. Monika a Iva jsou normální zdravý ženský, vždyť děláme hudbu, to přece není žádná soutěž, je to krásný, tak si to užijeme.

**Uvažovaly jste, že to vydáte na desce? Budete pokračovat?
Tuhle v Art Zóně Iva říkala, že ano.**

My jsme si po koncertech říkaly, že budeme pokračovat, ale myslím, že si necháme nějaký čas, abychom to v sobě zpracovaly. Určitě bych to ráda dotáhla do konce. Jsou tam nahozený věci, který jsem já svejma hudebníma schopnostma nebyla schopna posunout dál. Na tom by bylo dobrý zapracovat. Bylo to takový zasazený semínko. My jsme měly strašně málo času. Přestože jsme to připravovaly půl roku, viděly jsme se jenom třikrát, protože Iva je vytíženější člověk a cestuje po celém světě a Monika taky. Takže jsme společnýho času moc neměly. Mohlo by se to dotáhnout ještě někam dál. Připadá mi, že jsme si tak trochu naladily anténky.

**Na čem momentálně pracuješ?
Hraješ třeba v One Step Before the Fall v divadle Ponec...**

Teď jsi mě vychytala v takový fázi hodiny smrti. Nemyslím to negativně, něco se musí ukončit, něco musí odemřít. Některý vztahy a komunikace jsou zatěžující a je potřeba od nich poodstoupit. Takže jsem v takovém bodě nula, kdy jsem odložila tvoření se skupinou Baromantika. Uvědomila jsem si, že musím pracovat sama na sobě a vytvořit si svůj vlastní svět. S Baromantikou je složitá spolupráce, všichni máme svoje světy, jsme hrozně rozlitaný a já jsem cítila, že nemám ten oheň a sílu to stmelovat. Sice jsme začali dělat na nových věcech, který nejsou vůbec k zahoezení, ale já potřebuju řešit nějaký jiný věci.

Ale koncertů máš strašně moc.

Já jsem muzikant, kterej se živí hraním. Hraní mě hrozně baví, odpočinu si od rodiny, zahrát si sám je skvělý. Taky jsem zapojena ve sdruženích, to ani nejsou kapely, potkáváme se s Beatkou Hlavenkovou a Dorotkou Bárovou v našem společným triu, hrajeme jednou dvakrát do roka. Potkávám se i s dalšíma lidma, ale primárně hraju sama, nebo s Baromantikou.

Takže vystupuješ s looperama, krabičkama?

Ten systém je jednoduchý. Je jednodušší, než se zdá. Používám zpěv, trochu kytary, nějaký basy z počítače, mám sampler, ze kterého si pouštím sample, nebo používám bubny, které si natáhnu přes mixpult a moduluju přes multieffekt a vytvářím aranže v looperu. Je to hodně čudlíků a hodně práce, ale člověk disponuje víc barvama, může pracovat s emocema.

Tam se naskytá nekonečná možnost experimentování?

Právě že to není nekonečný. Zrovna teď jsem narazila. Pracuju s looperem, tři paralelní tracky, do kterých můžeš nahrávat. Jsem tím systémem loopování omezena, takže z toho hledám cestu ven, a to tak, že hraju normální písničky. Narazila jsem na použití novejších nápadů, musím to pozměnit, zjednodušit. Hledám partáka, kterej bude dobrej hudebník.

Když říkáš normální písničky, co tím myslíš?

To je, když zahraješ jenom s kytarou a zpěvem. Nemáš žádnou nadstavbu. Mám ráda písničkový svět i hudební krajinky.

Ty jsi jednu dobu jezdila hodně do Ameriky?

V roce 2003 jsem poprvé odjela do Ameriky s jedním kytaristou. Odehráli jsme asi šestnáct koncertů. V San Francisku jsme se seznámili s muzikanty a producentem a s těmi jsme pak natočili desku *Mezi světy*. Za tou partičkou jsem jezdila do roku 2008, vždycky dvakrát do roka. Objela jsem to tam, nechala tam všechny peníze a vrátila se vydělávat do Čech.

A když jsi nahrála *Mezi světy*, má to distribuci v Americe?

Vydala jsem to u dvou malejch vydavatelství, vyšlo tam i *Spatřit světlo světa*. Já jsem tam nejela s tím, že bych dobyla Ameriku, to je dlouhodobá věc, musíš tam bejt a investovat spoustu peněz a objíždět koncerty a mít dobrý kontakty, dostat se na South by Southwest showcase. Je to dlouhej příběh.

Pro mě byla hudba od malička vybojovaná, vždycky jsem věděla, že to chci dělat, že je to věc, která mi v určitých chvílích zachraňuje život. Veškerý ostatní vrstvy života můžou být v prdeli, ale ty se můžeš obrátit do tohohle úkrytu. Je to samoléčba. Vůbec netuším, kam ty holky mizí. Záleží na tom, jestli člověk má nějakou výpověď a ví přesně, co by v hudbě chtěl, jaké má člověk důvod, proč hudbu dělá. Není to jen o talentu, ale musí tam být něco víc, potřeba hrát, zpívat, není to, že člověk vidí v televizi, že je někdo dobře oblečený a umí hezky zazpívat, to je trochu jiné žánr. Hlavně je důležitý vzdělání. Člověk potřebuje učitele, kterej je motivující. Já jsem vyrůstala v Karlových Varech. Matka se zabouchla do horníka z Kladna, když jsem byla v první třídě, a tak jsme žili v Kladně na sídlišti, bylo to dost drsný. Pak se s mámou rozešli, protože měl nějaký nevyřešený problém, a my jsme se odstěhovali zpátky do Varů. Byla jsem z toho taková rozbitá, ztraumatizovaná a maminka mě odvedla do lidové školy umění. Já jsem hrozně chtěla hrát na piáno, ale neměli jsme piáno doma. Pan ředitel si mě poslechl, řekl, že mám talent, a doporučil mě k jednomu učiteli na klasickou kytaru. Úplně super učitel. Tak jsme museli chodit na teorii, kterou učila hrozná kráva, která na nás křičela, takže jsem chodila za školu. Ale chodila jsem na tu kytaru, samozřejmě jsem byla hrozný lempl. Můj brácha byl o deset let starší, vždycky jsem ho hrozně obdivovala, naučila jsem se od něj akordy a zhudebňovala jeho básně. A vždycky jsem tomu učiteli ukazovala, co jsem se naučila, a on mě nechal půl hodiny a pochválil mě a pak mě zpeskoval, že jsem se nenaučila etudy, ale ta podpora byla úžasná. Je to hrozně důležitý, kdo člověka vede. Lidi z konzervatoře jsou takoví nevýrazní.

**Jasně. To jsou ty protichůdné názory na ZUŠky a konzervatoře, že jsou to
geniální instituce a pak zas že zabíjejí talent...**

To je pravda, v mém osobním příběhu musím říct, že když mě něco nebaví, tak se to projeví na těch výsledcích. V mých jedenácti letech jsme se přestěhovali do Prahy a máma mě vzala do Bambini di Praga. Pamatuju, jak jsem chodila k Blance Kulínské do sboru. Ve čtrnácti jsem si našla na inzerát, že budu zpívat v kapele. Byli to dvacetiletí kluci, měli jsme baskytaru a bylo to super, přelom revoluce, a já jsem šla za paní Kulínskou a chtěla jsem se jí pochlubit, že zpívám v kapele, že z toho mám

radost. Čekala jsem podporu, ale ona řekla, to nemůžeš zpívat ve sboru, když zpíváš v kapele, to je špatný zpívání pro sbor. Tak už jsem do toho sboru nikdy nepřišla. Kdyby byla moje máma přísná, tak by mi to třeba zakázala, a nikdy bych nemohla udělat ty věci, který v tom věku možná byly nebezpečný. Samozřejmě o mě měla strach. Ale nijak mě netlačila, abych chodila do toho sboru. Samozřejmě se mnou měla nějaký konfrontace. V Bambini di Praga, Bell Canto Praga, jsem zpívala tři roky, ale ne v hlavním sboru.

Myslíš, že existuje nějaká esenciální ženská kvalita v kreativě, nebo myslíš, že kreativita je androgynní, že nemá pohlaví?

Myslím si, že existuje ženská kvalita v kreativě a myšlení. Už jen způsob hraní na kytaru a tak dále. Jo, určitě.

A co to znamená?

Těžko říct: určitě máme jiný chemický složení, umíme trochu jinak pracovat s emocemi a vnímáme příběhy a vztahy svým způsobem, to je bez debat.

Že ženská tvořivost je cyklická a mužská lineární?

O tom jsem nikdy nepřemýšlela.

Teorie říkají, že se ženský a mužský kreativní svět v mnohém prolínají, ale pak je tam jakási „divoká zóna“, která je specificky ženská, nebo mužská. Takže žena má tvořit svým tělem, to je to obohacení kultury. Souhlasíš?

Já žiju ve svém těle. Nejsem muž. Prošla jsem si tím mužským světem v pubertě, hrála jsem se Sluníčkem, s Davidem Kollerem. To byly echt testosteronový partičky. Svým naturelem jsem do Sluníčka něco přinesla. Pak mě David Koller nutil psát vlastní věci. Tak jsem začala hrát na elektrickou kytaru, nějaký riffy, jako hraje Lenny Kravitz. Ale ať si vezmu jakýkoliv aparát, tak z něj vykroutím vždycky stejnej zvuk, dusilovskej, je to vždycky podobný. Zjistila jsem, že mě bavěj jemný věci. Teď se zas vracím k akustický kytarě, zjistila jsem, že se nechci tlačit do toho světa mužský energie, nenapodobím to.

David Koller ti prokazoval respekt a chtěl tvůj hlas a tvůj projev podpořit?

To vzniklo tak, že ve čtrnácti jsem se opičila po bratrovi. Zhudebňovala jsem jeho básničky, byl pro mě vzor. Když jsem začala hrát ve Sluníčku, tak Pancho říkal, že nemám psát písničky, že mám jen zpívat. A já jsem to vzala za vlastní, přestala jsem psát. Potřebovala jsem pařit, projít si nějakějma dospělejma věcma. A když jsem se blíž setkala s Davidem Kollerem, pouštěla jsem mu svoje starý věci a on říkal, že bych měla dělat vlastní písničky, že bych měla začít psát texty. Bylo to takový otcovský, David v sobě má nějaký hodně sociální level, že se o některý lidi začne starat a vezme si je za vlastní. Vedle toho svýho rock'n'rollu, kterým žije. Takže mě začal tlačit do věcí, který se mi nechtěly, byla jsem líná. Napsala jsem spoustu písniček, který jsem posrala nějakějma blbejma dvěma větama, který to zkazily. Postupně jsem se naučila, díky tomu, že mě dokopal, co pouštět a co nepouštět. Vytríbila jsem si takovej metr.

A Pusa, tam jste stáli jako dva rovnocenní partneři...

On měl nějakou představu, že já budu zpěvačka tý kapely, kde on si pořádně zahraje na bubny. Já jsem byla o dost let mladší a teprve jsem se hledala, to trvalo pár let. Měli jsme jednu desku a začali jsme pracovat na další. To bylo období s drogama a já Pusu rozpustila. Kluci šli s Lucií dělat novou desku. Začala jsem pracovat na vlastní desce a David mi pomohl věci dokopat. Uvědomila jsem si, že ten způsob, kterým on pracuje, mi nevyhovuje, že mě nebaví vymyšlet hity, takže jsem si začala hledat kolem sebe jiný lidi a udělala jsem krok z toho otcovského zázemí někam jinam.

Takže vidíš tu divokou zónu pro ženy?

Mně se to nechce oddělovat, protože mně to přijde vyvážený a je to jedno. Každý má svoji energii a esenci se svejma plusama a minusama. Když jsem ty věci schopna posouvat dál, tak je jedno, jestli je to muž, nebo žena. Mě fascinují lidi, kteří mají to, co nemám já, solidní řemeslný základ, fantastický jazzový background a mají nadhled a svobodu v tom, co tvoří. Můžou používat jakoukoliv ingredienci, umějí ji využít k hudebnímu nápadu. Láká mě spojovat se s různěma ženama. V současnosti je pro mě přitažlivější vyhledávat ženskou energii.

Myslíš, že by ženy měly vědomě usilovat o vytváření hudby, která je odlišná od mužské tvorby?

Nevím, proč by se to mělo dít. Já nežiju v hudbě tím, že opakuju mužský vzory. Já tím nejsem postižená, cítím se absolutně svobodná, můžu oslovit kohokoliv.

Ale v rockový hudbě jsme se učili na riffech Rolling Stones, to byla naše škola...

No, ale to je to, co mě nebaví. Já vím, že rockovej riff nikdy nezahraju tak přesvědčivě jako testosteronovej kytarista. Zahraju to po svym, necítím svoji rovnováhu v tvrdý muzice. I když použiju nějakou ostrou energii, je to pro mě ingredience, jak pracovat s emocema. Pracovat s kontrastama, od ticha. Kontrasty jsou v hudbě důležitý a nechtěla bych žádný z nich vynechat, když něco někomu tiše říkáš a potřebuješ zdůraznit, tak zařveš, do něčeho bouchneš. To jsou ingredience, který fungujou. Třeba Foo Fighters jsou skvělí, ale nikdy by mě takovej jazyk nebavil.

Tvoje písně ale jsou o ženské zkušenosti, je to inovativní přínos, znamená to pro tebe vědomé úsilí, něco zvláštního?

Jasně že jo, nevím, jestli se zaměřuju na ženskou stránku. Leitmotiv můj výpovědi je úplně z něčeho jinýho než z genderový tematiky, spíš mě zajímá rodina, kořeny, odkud člověk pochází, a hledání svého místa v rodině. Už jsem o tom mluvila milionkrát, jak jsem se narodila mámě a zjistila jsem, že jsem žila ve lži o mým otci. A to řídilo můj život sebedestruktivně. Pak jsem si uvědomila skrze Davida, jak to má znít a že upřímně, ze srdce, musím jít za světlem. To je to první, co jsem si uvědomila, že nechci být negativní. Házet kolem sebe, že svět je špatnej. A skrze to jsem si uvědomila, že si musím vyřešit kořeny a utrpení v mým životě, kde se snažím vyřešit rodinná tajemství, což se mi hodně podařilo. Je to nekonečnej příběh. Narodil se mi syn, člověk má zrcadla, odrazy příběhu mámy, pereš se s tím. Vidím v sobě stále víc mámu a to je pro mě stěžejní problematika.

Mělo narození syna vliv na to, jak tvoříš?

Ještě nevím. Budou mu v květnu čtyři roky, něco málo jsem udělala, připravuju novou desku. Je to na pořadu dne. Za ty čtyři roky se hodně věcí nepovedlo, některé jsem odstrčila, je to kotel, bejt s malým dítětem.